



## Min internationella julgran

täcker måhända inte alla de språk som talas i länder som detta Nyhetsbrev landar i, men jag hoppas att den täcker de flesta. Du som upptäcker att det fattas någon "gren" i min julgran, får gärna slå larm. Då skall jag sätta dit en extra kvist inför nästa jul.

## Nu är vi fler än 900!!

För varje nytt brev har det tillkommit nya läsare. Till det här brevet finns ett 50-tal, som är debutanter.

Totalt är vi nu mer än 900! Ändå: Det finns plats för fler i min dator. Har du någon i din bekantskapskrets som är intresserad är vederbörande välkommen. Allt jag behöver än en mejl-adress. Gärna även namn och hemort.

Tidigare Nyhetsbrev kan du läsa på min hemsida [www.bjareforlaget.com](http://www.bjareforlaget.com)

## Vi kan börja det här Jul-Nyhetsbrevet

med en av mina favoritdiker på gammalt skånskt tungomål. Det tungomålet stämmer ganska väl med dåtidens bjäremål. Det blir en liten poetisk språklektion som uppvärmning. Språket, vårt viktigaste redskap, har vi - som tidigare läsare vet - tagit upp åtskilliga gånger i Nyhetsbreven. Det har gällt såväl det språk vi talar idag som det som talades av tidigare generationer av bjärebor. Jag har noterat, att det bland mina läsare finns ett stort intresse för ämnet "Vårt språk".

## Vintersny

Vesst en snyen grann  
Når den ligger på träna  
Når den klär båskarna i lättaste vitt  
Når den lägger se som en matta över markerna  
Men de e nåd mög å dras mä.

De e julavured når de snyer så nått  
Når flingorna lägger se mjukt å grannt te rättes.

Vesst en snyen grann  
Å letta sny å ett vintervär  
E rätt bra för humöred.

Men de e som Per han sa:  
De ska va lagom mä sirup på bröed.  
Sny en nåd töjanes å dras mä  
Å en e gla når de lier framad  
Så en bler å mä möged

## Vårt dagliga bröd...

Enbart i mitt lilla arkiv finns flera böcker, skrifter, tidningsartiklar mm om julfirandet förr. Dels i vårt land, dels i andra delar av världen. Exempelvis brödets historia. Brödets vagga lär ha stått i Egypten. Det var för ca 6 000 år sedan. Man siktade mjölet med papyrusblad. Man hade t.o.m. jäst.

När du kommer till New York nästa gång kan du passa på att i Metropolitan Museum of Art beskåda ett bröd som är 3 500 år gammalt. (tala om "gammalt bröd" !!!). Det här brödet lär vara väl bevarat.

Från Egypten spred sig brödbak-konsten till Grekland och vidare till Romarriket.

I Sverige var vi lite senare med bröd. Det äldsta bevarade brödet är från ca 400 E.kr. Det bestod av grovmalet kornmjöl och grus(!). Det senare kom från kvarnstenen... Vi har ju läst i skolboken om hur man under fattigperioder i Sverige blandade bark i brödet. Här är en annan variant: I en vikingagrav har man hittat ett gammalt bröd som var bakat på grovt malda ärtor och tallbarr.

Vitt bröd var bara något för de riktigt rika. I England fanns en lag som föreskrev, att endast kungar, adelsmän och präster fick äta vitt bröd.

I det forntida Grekland skapade skalden Eubulus världens första reklamslogan för bröd. Här i översättning:

*\*Cypernbröd lockar människor i skaror  
\*För att njuta det trotsar man gärna faror.*

## Jul och bad har länge hört ihop

Ett ämne som ofta återkommer i jultraditionernas historia är julbadet. Du vet det där årliga badet som man tog om det behövdes eller ej...

## Nakenhet var synd, enligt kyrkan.

Badet har en lång och spännande historia. Alltför lång för att rymmas i ett Nyhetsbrev. Exempelvis kyrkans motstånd mot bad i badkar. Själva nakenheten var i sig syndig.

Kyrkofadern Cyprianus hade förklarat:

*" Själva anblicken av en kvinna är syndig. Kvinnan bör för den egna synen dölja sin syndfulla lekamen, och för att slippa rodna över sin lasteliga nakenhet, bör hon alltså inte bada.*

## Annat var det bland allmogen

En helt annan inställning möter vi i skildringarna av allmogens syn på bad inomhus och nakenhet. Sydeuropeiska resenärer kunde bli ordentligt chockade, när de upplevde bastukulturen i Finland och i norra Sverige. Där gällde oftast gemensamhetsbad i bastun för kvinnor och män.

## Därmed över till det vanliga julbadet.

I hela Sverige var det en självklar del av förberedelserna inför julen bland allmogen. Det finns berättelser om hur man ställde ett stort kar mitt i köket, fyllde det med vatten som värmts i den stora bykegrytan ("bygegrydan").

Jag har nog tidigare berättat om den rangordning som gällde för att komma till i badkaret.

För säkerhets skulle tar jag det igen:

Först var det mannen i huset som fick krypa ner i det ännu varma vattnet. Sedan sönerna – i åldersordning. Sedan drängarna.

Först därefter var det mors tur. Sedan döttrarna. Slutligen kunde pigorna få komma till.

Vid det laget var badvattnet förmodligen vare sig varmt eller särskilt rent. Resurserna medgav ofta inte något byte av vatten.

Men det var inte nog med detta.

När far klev ur badkaret stod mor där och överräckte "lögaresupen". Därefter torkade sig mannen och var redo att ta emot torquesupen".

Så kunde far sätta på sig en nytvättad – eller åtminstone nyvänd (!) - skjorta. Därmed kunde han bli serverad "skjortesupen".

Nu var mannen redo att vandra bort till det julbord som stod och väntade, och som mor och pigor hade gjort i ordning....

Vid det här laget förmodar jag att jag har eldat upp läsarna – inte minst kvinnorna – till ett riktigt jul-raseri.

För att om möjligt dämpa känslorna en aning får vi hoppas att det skett åtminstone någon liten, liten förändring av rollerna.( Även om mycket återstår!).

Dock kan jag konstatera, att jag inte blir serverad vare sig någon torquesup eller skjortesup efter mina bad.....

Ack ja....

## Även badet har en lång historia

Världens äldsta kända och bevarade badkar är minst 3 600 år gammalt. Det hittades när man grävde ut ruinerna efter palatset i Knossos på Kreta. Dock finns det ännu äldre tecken på inomhusbad. I forntidsstaden Ur i det summeriska riket – som nu är Irak – har man hittat rester från badrum som har ca 6 000 år på nacken. När den kände "historieskrivningens fader", greken Herodotos, på 400-talet beskrev de barbariska skyterna, som bodde strax norr om Svarta havet (nuvarande Ukraina) berättade han att de hade badtält som de upphettade med glödande stenar på vilka de kastade hampfrö. Det framkallade inte bara svett utan även en sorts berusning.

Lämningarna efter dessa skyter fick jag möjlighet att beskåda – och lära mig en del om – när jag förra året vistades en tid i Gammalsvenskby i södra Ukraina. Här och var på stäppen finns skyternas gravhögar. Minst lika imponerande som de högar som bronsålderns bjärebör skapat.

Från skyternas badtält kan vi resa framåt i tiden till de grekiska ångbaderna och vidare till de romerska termerna. Det lär ha funnits 900 offentliga termer i det gamla Rom. Kajsaren Caesar såg sedan genom sina erövringståg till att badkulturen vandrade vidare mot norr och mot väster. Det bör kanske nämnas att bastubadet förmodligen är en sydeuropeisk "uppfinring" Det italienska ordet för bastu är "stufa".

## Om julsederna i det gamla bondesamhället

I Bjäre skrev bl.a. folkskolläraren och skriftställaren Emil Söderman. Här växer bilden fram av en jul som engagerade alla, var och en i sin roll. Som högtid betraktat var julen då större och viktigare än nutida jul. Hela huset skulle städas. Väggar och golv skrubbas. För detta behövdes halmvaskor, sand, såpa och vatten. Utläggaren skulle borstas och förses med ny, svart färg. Sedan skulle det putsas. Murningen till den öppna spisen skulle kalkas vit. Dragingarna skulle sättas upp på väggarna.

På julaftons förmiddag kokades "julasuled" (julfläsket och köttet). Dessutom kokades "påsågröden". Det var korngryn, inlagt i en tygpåse. Påsen med innehåll stoppades ned i det feta kokande fläskspadet.

Nykokt påsågröd och drickablandning var en vanlig rätt på julaftonsmåltiden mitt på dagen. Klockan fyra på julaftonen skulle gårdens olika sysslor vara avklarade (utom kvällsmjölknigen)

På kvällen satte man sig till bords för att avnjuta det överflöd som nu fanns på bordet efter slakten. Pressylta, rullekorv, spickekorv hemgjord jul-ost mm.

Far i huset intog sin plats vid bordets kortsida med "hjarneskaved" (hörnskåpet) nära till hands. I det skåpet hade han sin brännvinsflaska

Sedan far läst bordsbönen tog man för sig. Kokt fläsk och kött, fåralår, revbensspjäll, kokt köttkorv, bruna bönor, brynt kål.....

Så kunde far ta fram flaskan och ta "fläskasupen". När han själv tömt sitt glas skickades flaskan och glas runt och var och en kunde förse sig.

För att skölja ner all mat krävdes det mer än fläskasup. Nu kom det egentillverkade julölet fram och avnjöts. ( Av utrymmesskäl måste jag till ett kommande Nyhetsbrev spara skildringen av hur man i Bjäre bryggde julöl med olika grader av styrka.)

Som efterrätt åt man "rockavingar" (klenäter) samt frukt

## "Julakonster"

följde efter maten. Diverse lekar och tävlingar. För dessa hade golvet sopats rent. Annars var golvet täckt av sand eller hackat enris.

Vid julhögtidens övriga dagar kunde förekomma att man bredde ut råghalm på golvet.

Halmen hade två syften: 1)Åminnelse av Jesusbarnet i krubban i Betlehem och 2) sängplats för gästerna som kommit för att fira jul.

"Julakonsterna" hade namn som "lägga nackaspänne", "sy sko till kungen", "sko blacka", "fläcka bränne" m.fl.

Allt detta enligt Emil Söderman. Själv kan jag inte ge någon beskrivning på hur konsterna gick till.

Nu tror jag att det bland mina läsare finns de, som vet mer än jag om dessa lekar. Skriv några rader om det du vet. Då kan jag återkomma om dessa "konster" i ett Nyhetsbrev framöver.

## Dags för "julfisken"

Vid tolvtiden på kvällen var det åter dags att sätta sig till bords. Nu serverades "julfisken" med potatis och senapssås. Till denna togs fiskesupen. Glaset och flaskan fick åter göra en tur runt bordet. Ibland två....!

När denna sena julmåltid ätits, hade man hunnit ett gott stycke förbi midnatt. Man var inne på Jesu födelsedag.

Nu kunde far ta upp juldagsmorgonens speciella psalm *Var hälsad sköna morgonstund* och alla sjöng med.

Det blev inte många timmars sömn innan det var dags att stiga upp för att göra sig i ordning för färden till kyrkan och julottan. Hästarna selades på och spändes för vagnen – eller släden. I kyrkan – kan man förmoda – kom reaktionen efter det gångna dygnets intensitet och bristen på nattsömn. Predikan var lång. Vi kan ana, att kyrkstöten kom till flitig användning. Kyrkvärdarna som rörde sig i mittgången, fick ofta anledning att använda sin långa stöt för att väcka liv i de julottebesökare som hade somnat.

## Men jultomten då???

Då får jag låna uppgifter från en annan lärare och skriftställare, som skildrat livet i Bjäre förr: Patrik Haller.

Han var född 1878 i byn Hallavara och skildrar hur han upplevde jularna som barn:  
*"I mitt hem hade vi ingen jultomte, och jag är säker på att det var på samma sätt i de övriga hemmen i Hallavara. Det omtalades förstås ett mystiskt väsen, goanisse. Den som hade en goanisse behövde aldrig bekymra sig om sin utkomst. Goanissen sörjde för, att allt gick bra med sådd och skörd, människor och djur. Goanissen var ett hemligt och osynligt väsen."*

## Selma beskrev julnattens under

Julnatten förr var fylld av mystik och märkliga krafter. Det tog Selma Lagerlöf fasta på i novellen *Julrosor*. Abboten Hans ger sig ut i skogen i Göinge. Han får uppleva hur skogen får liv. Djuren börjar tala. Rosorna slår ut.

Det var, enligt folktron, viktigt att vara försiktig under den heliga julnatten, så att man inte retade de starka krafterna i naturen. Om man exempelvis dansade den natten, dömdes man att dansa alltid, hela året. Människor som led av danssjuka troddes ha vanhelgat julnatten.

## Varsågod. Får jag bjuda på några julnötter.

Obs att erbjudandet riktar sig främst till de läsare som tillkommit under 2014. Det är många...!!

Om du var med i december 2013 har du möjligen redan ha smakat på några av dessa nötter (och vet därmed svaren....)

Men OK. Du får gärna vara med även nu. Varsågod.

I år gör vi det svårare. Du får inga alternativ att välja mellan på vissa av nötterna.

Skicka in dina svar i ett mejl. [kalle@bjarenet.com](mailto:kalle@bjarenet.com). Priserna i tävlingen är som vanligt: den ovanskliga äran.

Domare är min egen omutbara Notarius Publicus.

1. Julblomman hyacint är uppkallad efter en grekisk yngling som enligt myten dödades av en gud. Hur omkom Hyacinthos?
2. Vilket år började TV sända Kalle Anka och hans vänner på julafton?
3. Hej tomtegubbar skall förstås sjungas nu i jul. Vad är det för typ av låt? Hambo? Polska? Polka? Annat?
4. Vissa av det gamla bondesamhällets julrätter är knutna till vissa landskap. Till vilka landskap kan vi knyta grynkorv och långkål?
5. Kryddan saffran nämns första gången i Svenska källor 1328 i samband med gravöl över Birger Pettersson. Vad var han mest känd för?. 1) Styrde Sverige under namnet Birger Jarl. 2) Grundade Folkungaätten. 3) Var far till den heliga Birgitta.
6. Varför gick böndernas hemfärd från julottan så fort? 1) Man var hungrig efter den långa gudstjänsten 2) Man tävlade om vem som kunde köra fortast. 3) Man fruktade "ottespöket"
7. Stjärngossar ser vi ofta i luciatågen. Förr förekom de vid en annan högtid. Vilken? 1) Första advent 2) Nyår 3) Trettondagshelgen.

## Min bokhandel

### Julklappstips i sista stund. Rea!

Chans att skaffa mina tidigare böcker till kraftigt nedsatt pris.

Bilder av ett sekel i Bjäre. Tidigare 330 Nu: 150

Vår bjärehistoria i bild. " 350. " : 150

Så blev Båstad tennis " 225 " : 100

## Boken är slutsåld!

Det gäller boken "Bjärebor berättar om Bjäre"

Av den nyutkomna "Strövtåg i Bjäre historia" finns ännu några ex kvar.

Pris 330 kr.

## Mina böcker reser ut i världen.

Under årens lopp har många av mina böcker fått ge sig ut på långresa tillsammans med jultomten. Naturligt nog är Nordamerika målet för många sådana tomtefärder. Där bor ättlingarna efter de tusentals bjärebor som – då det begav sig – lämnade Sverige för att bosätta sig på andra sidan Atlanten. Nu söker utvandarnas ättlingar information om den bygd som deras fäder en gång lämnade. Den här julen kommer de i "Strövtåg i Bjäres historia" att kunna läsa om diverse saker:

- Utvandringen från Bjäre.
- Hur Bjäres stränder "välsignades med vrak" under segelsjöfartens dagar.
- Unga rebeller i 30-talets Bjäre. En dramatisk flykt från krigets Berlin – som slutade i Bjäre.
- Hur Ivar Kreugers närmaste man byggde sin drömvilla i Torekov.
- Bortackordering av fattighjon.
- När "det var dans bort i vägen....".
- Dessutom mycket mer.

## I år är det särskilt många

böcker, som får göra resan över Atlanten. Det har jag förstått av alla de bokköpare som velat ha boken i så god tid att tomten hinner flyga hela vägen dit med sin full-lastade släde som är förspänd med renar. (Man har väl sett Kalle Anka och hans vänner... med den flygande tomten i sin släde....)

## Även på föreläsningsfronten

är det högtryck för min del nu. Vollsjö, Perstorp, Hov, Kvidinge, Ystad, Löberöd....

I första hand är det ämnet Gammalsvenskby man vill ha. Inte så konstigt. Varje dag påminns vi om den oroliga situationen i Ukraina. Det är i det landet som Gammalsvenskby, ligger. Byn i sig är märklig på många sätt. Det kunde jag konstatera när jag förra året bodde i byn en tid. Det allra mest intressanta med byn är ändå dess historia. Under de 250 år som byn har existerat har invånarna drabbats av så många och svåra lidanden, att det är märkligt att den ännu existerar – dessutom med delvis bevarad svensk kultur.

## Byn som vägrade att dö.

För inte så länge sedan fanns det 3 lanthandlar i byn. Dessutom charkuteri, flera hantverkare, kommunalhus, brandkår, polisstation, sjuksköterskemottagning, barnavårdscentral, badanläggning....T.o.m arrest hos polisen! Förmodligen har jag glömt något. Idag är allt detta borta.

Det är mot den bakgrunden man skall se tillkomsten av det informella byråd, som nu trätt fram i V. Karup och sagt: Vi vägrar dö.

Nu vill man ruska liv i byn. Ett fint exempel på gensvar fick vi se nyligen. Det var när man ordnade julmarknad vid V. Karups IF:s Loppisbutik.

Vilken succé!! Utställarna strömmade till. Det gjorde även allmänheten. Enbart inne i Loppisbutiken var det mer än 600 besökare. På marknaden totalt måste det ha varit mer än tusen personer.

Själv kunde jag njuta av skådespelet på nära håll. Satt i Loppisbutiken och signerade böcker. Bl.a. den nyutkomna boken, "Strövtåg i Bjäres historia"

Det finns mycket att berätta om detta, men det skulle göra Nyhetsbrevet alltför långt.

Återkommer därför.

PS. På andra sidan om Båstad ligger Ö. Karup. Där upplever man ett liknande scenario. Om det finns det skäl att återkomma. Håll utkik i kommande Nyhetsbrev. Du som bor i Ö. Karup: Skriv gärna några rader om era satsningar.

## Jag får många reaktioner

på mina Nyhetsbrev. Alla är positiva. Jag blir förstörd glad. Vill gärna ha ännu fler. Gärna berättelser om dig själv, din nuvarande hemort, minnen från Bjäre, tankar om Bjäre, tankar som dykt upp som följd av något i Nyhetsbrev eller mina böcker. Som du förstår: allt!

## Därmed över till den avdelning

som många läsare gärna kommenterar med ett leende:

## Om julen.

I skolan talar man om julen.

Lärarinnan: Det viktigaste med julen är inte att ni önskar presenter. Vad är det viktigaste. Lena?

- Att vi får presenter.

## Julbad

Gamle Johan hade installerat ett badkar i stugan och grannen Emil blev inbjuden att beskåda underverket. Efter en stund i stum beundran:

- Jo du, Emil. Tänk om det vore julafton ändå.

## Det rinner över

Lilla Gunnel som nyligen flyttat till landet följer intresserat när bonden vattnar sina kossor.

Plötsligt ropar Gunnel:

- Farbror Gunnar Skynda dig att stänga av! det är en ko som rinner över!

## En verklig supporter

Degerfors, den lilla bruksorten i Värmland, som under många år platsade i allsvenskan i Fotboll, har jag, som så många andra som ett favoritlag. Jag har f.ö. själv spelat fotboll där – mot Degerfors. Med HIF.

Nu gäller det dock inte en match mot Helsingborgs IF. Det gäller en annan match.

En gumma från de djupa värmlandsskoagarna har varit på match i Degerfors. På hemvägen blir hon påkörd av en bilist och far med huvudet före ner i ett dike.

Det förskräckte bilföraren ropar:

- Hur gick det?

Svag röst från diket:

- Ett-nöll te Degerfors.

-

## Från försäkringsvärlden.

*-Jag återvände hem och tog fel på hus och törnade mot ett träd, som inte finns på vår tomt.*

*-Jag trodde att rutan var nedfälld, men märkte när jag stack ut huvudet att den var stängd.*

*-Jag tutade, men bilhornet gick inte för det var stulet.*

## Barn skriver till Gud

Hej Gud. Jag har två problem. Jag vet inte säkert om du finns och så börjar jag få finnar. Kan du hjälpa mig?

## Sagt.

- Vi sitter inte i samma båt, men havet är detsamma. (Jörn Donner.)
- Att vara naturlig är en besvärlig pose. (Oscar Wilde.)
- Om du tror att du vet allt, är du dåligt underrättad. (kinesiskt ordspråk.)

Med tanke på det stora internationella inslaget



bland mina läsare tar jag så tar jag inför julen med en gammal bön på, som jag träffat på i England och som jag gärna vill veta mer om. Författare, exempelvis? Du som vet – skriv en rad om detta. Eller två...

Oh, Master, grant that I may not so much seek:

- To be Consoled....as to Console
  - To be understood...as to understand
    - To be Loved....as to Love
- For:
- It is in Giving...that we receive
  - It is in pardoning...that we are pardoned

*Till sist*  
*tillönskar jag dig*  
***en fridfull och angenäm jul***

*Kalle*

Kalle Eriksson  
Bjäreförlaget  
Hallavaravägen 102  
269 91 Båstad

Tel. 0431-365332